

ISSN: 2181-9416

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ

ВЕСТНИК ЮРИСТА * LAWYER HERALD

ҲУҚУҚИЙ, ИЖТИМОИЙ, ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ЖУРНАЛ

CYBERLENINKA

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

ISSN 2181-9416
Doi Journal 10.26739/2181-9416

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ

5 СОН, 2 ЖИЛД

ВЕСТНИК ЮРИСТА

НОМЕР 5, ВЫПУСК 2

LAWYER HERALD

VOLUME 5, ISSUE 2

TOSHKENT-2022

МУНДАРИЖА / СОДЕРЖАНИЕ / CONTENT

ДАВЛАТ ВА ҲУҚУҚ НАЗАРИЯСИ ВА ТАРИХИ. ҲУҚУҚИЙ ТАЪЛИМОТЛАР ТАРИХИ

1. ҚОДИРОВ Умиджон Абдимуратович ДАВЛАТНИНГ ИЖТИМОИЙ СИЁСАТИ ВА ФУНКЦИЯСИНинг АЛОҚАДОРЛИГИ.....	8
---	---

КОНСТИТУЦИЯВИЙ ҲУҚУҚ. МАЪМУРИЙ ҲУҚУҚ. МОЛИЯ ВА БОЖХОНА ҲУҚУҚИ

2. ЙЎЛДОШЕВ Азизжон Эргаш ўғли ДАВЛАТ ОРГАНЛАРИ ОЧИҚ ҲАЙЪАТ МАЖЛИСЛАРИНИ ҲУҚУҚИЙ ТАРТИБГА СОЛИШНИНГ ДОЛЗАРБ МАСАЛАЛАРИ.....	17
3. МАХКАМОВ Дурбек Нематович ЎСИМЛИК ДУНЁСИ ОБЪЕКТЛАРИНИНГ ДАВЛАТ КАДАСТРИ ҚОНУНЧИЛИГИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ МАСАЛАЛАРИ.....	25
4. ИЛҲОМЖОНОВ Бахромжон Махкамжонович НОРМАТИВ-ҲУҚУҚИЙ ҲУЖЖАТЛАРНИ ОПТИМАЛЛАШТИРИШ ОРҚАЛИ ЁШЛАРГА ОИД ДАВЛАТ СИЁСАТИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ.....	31
5. РАХМОНОВ Бекзод Хасанович ДАВЛАТ БОШҚАРУВИ СОҲАСИДА КОРРУПЦИЯВИЙ ХАВФ-ХАТАРЛАРНИ БАҲОЛАШ АМАЛИЁТИНИНГ ҲУҚУҚИЙ АСОСЛАРИ ВА ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ.....	39
6. РЎЗИЕВ Аҳрор Икромович НОРМАТИВ-ҲУҚУҚИЙ ҲУЖЖАТ ЛОЙИҲАЛАРИНИНГ ТАРТИБГА СОЛИШ ТАЪСИРИНИ БАҲОЛАШНИНГ ҲУҚУҚИЙ АСОСЛАРИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШНИНГ УСТУВОР ЙЎНАЛИШЛАРИ.....	46

ФУҚАРОЛИК ҲУҚУҚИ. ТАДБИРКОРЛИК ҲУҚУҚИ. ОИЛА ҲУҚУҚИ. ХАЛҚАРО ХУСУСИЙ ҲУҚУҚ

7. ОДИНАЕВ Адҳам Саъдуллоевич НЕУСТОЙКА ҚЎЛЛАШНИ ТАШКИЛИЙ-ҲУҚУҚИЙ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ.....	52
8. ЮЛДАШОВ Абдумумин Абдугопирович ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИНинг ИНТЕЛЛЕКТУАЛ МУЛК, АЛОҚА ВА АХБОРОТ СОҲАСИДАГИ НОРМАТИВ-ҲУҚУҚИЙ ҲУЖЖАТЛАРДА МУАЛЛИФЛИК ҲУҚУҚИНИ МУҲОФАЗА ҚИЛИШГА ДОИР НОРМАЛАРНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ МАСАЛАЛАРИ.....	58
9. ЯКУБОВ Аҳтам Нусратуллоевич РАҚАМЛИ АКТИВНИ ТУШУНИШ БЎЙИЧА ДОКТРИНАЛ ЁНДАШУВЛАР ВА ХАЛҚАРО ТАЖРИБА.....	65
10. САИДОВ Максудбек Норбоевич ВОПРОСЫ ОСУЩЕСТВЛЕНИЯ ПРАВ УЧАСТНИКОВ НЕПЛАТЕЖЕСПОСОБНОГО ОБЩЕСТВА С ОГРАНИЧЕННОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТЬЮ.....	75
11. БОЗАРОВ Сардор Сохибжонович СУНЬИЙ ИНТЕЛЛЕКТ СОҲАСИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ ДОИРАСИДАГИ АХЛОҚИЙ ВА ҲУҚУҚИЙ ТУСДАГИ МАСАЛАЛАР.....	84

МУНДАРИЖА / СОДЕРЖАНИЕ / CONTENT

ЖИНОЯТ ҲУҚУҚИ, ҲУҚУҚБУЗАРЛИКЛАРНИНГ ОЛДИНИ ОЛИШ. КРИМИНОЛОГИЯ. ЖИНОЯТ-ИЖРОИЯ ҲУҚУҚИ

12. САИДБЕКОВ Бобурбек Рустамбекович

ЖИНОЯТ ҚОНУНЧИЛИГИДА ХУСУСИЙ МУЛК МУҲОФАЗАСИ ВА ХАБЕАС КОРПУС
ИНСТИТУТИ ДОИРАСИДА МУЛКИЙ ҲУҚУҚЛАРНИ ҲИМОЯЛАШ МАСАЛАЛАРИ 90

ЖИНОЯТ ПРОЦЕССИ. КРИМИНАЛИСТИКА, ТЕЗКОР-ҚИДИРУВ ҲУҚУҚ ВА СУД ЭКСПЕРТИЗАСИ

13. ПОЛВОНОВ Нажмиддин Аслиддинович

ЖИНОЯТ ПРОЦЕССИДА МОЛ-МУЛКИ МУСОДАРА ҚИЛИНИШИ МУМКИН БЎЛГАН
ШАХСЛАР ДОИРАСИ 97

14. ТОШЕВ Отабек Содиқович

ЖИНОЯТ ПРОЦЕССИГА АЙБГА ИҚРОРЛИК ТЎҒРИСИДА КЕЛИШУВ ИНСТИТУТИНИНГ
ЖОРИЙ ЭТИШ МАҚСАДИ ВА ИЖТИМОИЙ ЗАРУРАТИ 103

15. РОМАДАНОВА Таисия Александровна, МУХАМЕДЖАНОВА Мадина

Махкамжановна

ИШЛАБ ЧИҚАРИШ-ТЕХНОЛОГИК МЕХАНИЗМЛАР ИЗЛАРИНИНГ ТРАСОЛОГИК
ЭКСПЕРТИЗАЛАРИНИ ЎТКАЗИШДА ПРОФИЛАКТИК ФАОЛИЯТ 111

ХАЛҚАРО ҲУҚУҚ ВА ИНСОН ҲУҚУҚЛАРИ

16. СУЛАЙМАНОВ Одилжон Раббимович

СУДЬЯЛАРНИНГ ХОЛИСЛИГИ ДЕМОКРАТИЯ ВА ИНСОН ҲУҚУҚЛАРИНИ
ТАЪМИНЛАШНИНГ МУҲИМ МЕЗОНИ..... 115

17. ОТАЖОНОВ Абдоржон Анварович, БАРАТОВА Дилноза Одилжон қизи

МЕҲНАТКАШ-МИГРАНТ ТУШУНЧАСИ ВА УНИНГ МИГРАЦИЯ ЖАРАЁНЛАРИНИНГ
ЎЗИГА ХОС СУБЪЕКТЛАРИ СИФАТИДАГИ МАҚОМИ..... 125

18. АЪЗАМХУЖАЕВ Умидхон Шавкат угли

МЕЖДУНАРОДНОЕ ДОГОВОРНО-ПРАВОВОЕ РАЗВИТИЕ ТРАНСПОРТНОЙ СЕТИ
ВЕЛИКОГО ШЕЛКОВОГО ПУТИ..... 134

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ ВЕСТНИК ЮРИСТА LAWYER HERALD

ЖИНОЯТ ПРОЦЕССИ. КРИМИНАЛИСТИКА, ТЕЗКОР-ҚИДИРУВ ҲУҚУҚ ВА СУД ЭКСПЕРТИЗАСИ

ПОЛВОНОВ Нажмиддин Аслиддинович
Ўзбекистон Республикаси Бош прокуратураси
Академияси мустақил изланувчиси
E-mail: najmi_1101@mail.ru

ЖИНОЯТ ПРОЦЕССИДА МОЛ-МУЛКИ МУСОДАРА ҚИЛИНИШИ МУМКИН БЎЛГАН ШАХСЛАР ДОИРАСИ

For citation (иқтибос келтириш учун, для цитирования): ПОЛВОНОВ Н.А.
Жиноят процессида мол-мулки мусодара қилиниши мумкин бўлган шахслар доираси
// Юрист ахборотномаси – Вестник юриста – Lawyer herald. № 5 (2022) Б. 97-102.

 5 (2022) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9416-2022-5-12>

АННОТАЦИЯ

Мазкур мақолада суд-ҳуқуқ ислоҳотларини амалга ошириш жараёнида жиноят ва жиноят-процессуал қонунчилик нормалари асосида мусодара институти, мол-мулки мусодара қилинадиган шахслар доираси таҳлил этилган. Олимларнинг қарашлари ва илгари сурган ғояларидан келиб чиққан ҳолда, мол-мулки мусодара қилинадиган шахслар тоифаси илмий ва назарий жиҳатдан ўрганилди. Мақолада ҳуқуқшунос олимларнинг мол-мулки мусодара қилинадиган шахслар тоифаси бўйича берган фикрларини қиёсий таҳлил қилиш, уларнинг берган таърифларидаги тушунчаларни қонунчилигимизга асосан кўриб чиқиш орқали жиноят процессида мол-мулки мусодара қилинадиган шахслар тоифаси маълум мезонлар бўйича таснифланди. Таҳлил натижалари юзасидан, жиноят процессида мол-мулки мусодара қилинадиган шахслар тоифаси ва уларнинг ўзига хос жиҳатларидан келиб чиқиб, тегишли хулосалар берилди.

Калит сўзлар: мусодара, махсус мусодара, жазо, жиноят ҳуқуқи, жиноят-процессуал ҳуқуқи, моддий ҳуқуқ, процессуал ҳуқуқ, жиноятларнинг олдини олиш.

ПОЛВОНОВ Нажмиддин Аслиддинович
Независимый соискатель Академии
Генеральной прокуратуры Республики Узбекистан
E-mail: najmi_1101@mail.ru

КРУГ ЛИЦ, ИМУЩЕСТВО КОТОРОГО МОЖЕТ БЫТЬ КОНФИСКОВАНО В УГОЛОВНОМ ПРОЦЕССЕ

АННОТАЦИЯ

В статье анализируется институт конфискации и круг лиц, имущество которых конфискуется на основании норм уголовного и уголовно-процессуального законодательства в ходе реализации судебной реформы. На основе взглядов и передовых идей ученых с научно-теоретической точки зрения исследована категория лиц, имущество которых подлежит конфискации. В статье категория лиц, подлежащих конфискации имущества в уголовном процессе классифицирована по определенным признакам о категории лиц, подлежащих конфискации имущества, с учетом мнений ученых-правоведов, понятий в определениях на основе национального законодательства. По результатам анализа даны соответствующие выводы о конфискации имущества лиц и их особенностей в уголовном процессе.

Ключевые слова: конфискация, специальная конфискация, наказание, уголовное право, уголовно-процессуальное право, материальное право, процессуальное право, профилактика преступности.

POLVONOV Najmiddin

Independent Researcher, Academy of the General
Prosecutor's Office of the Republic of Uzbekistan

E-mail: najmi_1101@mail.ru

**SCOPE OF INDIVIDUALS WHOSE PROPERTY COULD BE CONFISCATED IN
CRIMINAL PROCEEDINGS****ANNOTATION**

This article analyzes the institution of confiscation and the circle of persons whose property will be confiscated on the basis of the norms of criminal and criminal procedure legislation in the course of the implementation of judicial reform. Based on the views and ideas put forward by scientists, the category of persons whose property is subject to confiscation has been scientifically and theoretically investigated. The article carried out a classification according to certain criteria of the category of persons whose property is subject to confiscation in criminal proceedings, by a comparative analysis of the opinions of legal scholars on the category of persons subject to confiscation of property, as well as by considering the concepts in their definitions based on our legislation. According to the results of the analysis, the relevant conclusions are given based on the category of persons whose property will be confiscated in criminal proceedings and their characteristics.

Keywords: confiscation, special confiscation, punishment, criminal law, criminal procedural law, substantive law, procedural law, crime prevention.

Бугунги кунда жиноят ҳуқуқи ва жиноят процессуал ҳуқуқида мол-мулкни мусодара қилиш, унинг миқдорини аниқлаш, мол-мулкни мусодара қилинган шахслар доирасини аниқ белгилаш ҳамда хусусий мулк дахлсизлиги каби конституциявий принципдан келиб чиққан ҳолда мол-мулкни мусодара қилишда учинчи шахсларнинг ҳуқуқлари ва қонуний манфаатларига зарар етказмаслик жиноят-ҳуқуқий сиёсатда устувор вазифалардан биридир.

2017 – 2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича Ҳаракатлар стратегиясининг [1] иккинчи устувор йўналиши бўлмиш “Қонун устуворлигини таъминлаш ва суд-ҳуқуқ тизимини янада ислоҳ қилиш” соҳасида белгиланган устувор вазифалар қаторида жиноят қуроли ёки маъмурий ҳуқуқбузарлик предмети сифатида мулкдан фойдаланишда мулкдорнинг айби бўлмаган ҳолларда мулкни олиб қўйиш (вақтинчалик олиб қўйишдан ташқари) ва мусодара қилишни тақиқлаш назарда тутилган эди.

Мазкур Концепциянинг “Иқтисодиётни ривожлантириш ва либераллаштиришнинг устувор йўналишлари” деб номланган учинчи йўналишида ҳам мулкдан жиноят ёки маъмурий ҳуқуқбузарликни содир этиш қуроли сифатида фойдаланишда мулкдорнинг айби бўлмаган ҳолларда мулкни мусодара қилиш ёки олиб қўйишни (вақтинчалик олиб қўйиш бундан мустасно) тақиқлаш белгиланди.

Эътибор берадиган бўлсак, жиноят ёки маъмурий ҳуқуқбузарлик содир этилишида айби бўлмаган шахсларнинг мол-мулкни мусодара қилмаслик масаласи давлат дастури сифатида битта норматив-ҳуқуқий ҳужжатда икки соҳанинг бош масалаларидан бири сифатида икки мартаба белгиланди.

Мол-мулкни мусодара қилиш жиноят-ҳуқуқий характердаги мажбурлов чораси бўлиб, жиноят содир этган шахснинг мулки бўлган объектларнинг ҳаммасини ёки уларнинг бир қисмини ҳақини тўламастик шарт билан мажбурий равишда давлат мулкига айлантиришдан иборат. Бу турли хил ҳуқуқ тизимларида жиноий жазо турлари тизимига киритилиши ёки жиноий-ҳуқуқий характердаги бошқа чора сифатида қаралиши мумкин.

Бугунги кунда жиноят-процессда мусодара қилинадиган мол-мулклар тоифасини, уларнинг келиб чиқиш манбалари ҳамда мол-мулкни мусодара қилинадиган шахслар доирасини тўғри аниқлаш муҳим масалалардан бири ҳисобланади. Чунки уларнинг тўғри аниқланиши жиноят-процессуал қонунчилигининг вазифаларини, яъни жиноятларни тез ва тўла очишга, жиноят содир этган ҳар бир шахсга адолатли жазо берилиши ҳамда айби бўлмаган ҳеч бир шахс жавобгарликка тортилмаслигига ва ҳукм қилинмаслиги учун айбдорларни фош этишга ҳамда қонуннинг тўғри татбиқ этилишини таъминлашни амалга оширишга хизмат қилади.

Мол-мулкни мусодара қилинадиган шахслар доираси ҳамда уларнинг мол-мулкни аниқлаш ва ўрганиш замонавий юридик амалиёт талаблари билан чамбарчас боғлиқ. Мусодара қилиш ҳуқуқнинг бир қанча соҳаларида мавжудлиги билан изоҳланади. Чунки мол-мулкни мусодара қилиш жиноят, жиноят-процессуал, фуқаролик, маъмурий ҳуқуқбузарликлар тўғрисидаги қонунчиликда ҳам мавжуд бўлиб, ҳуқуқбузарлик содир этган шахсларга нисбатан бир хил таъсир чорасининг турли хил ҳолатлар ва асосларда қўлланишини назарда тутлади.

Мол-мулкни мусодара қилишнинг процессуал жиҳатларини ўрганишда мусодара қилинадиган мол-мулк объектлари ҳамда мол-мулкни мусодара қилинадиган шахслар доирасини аниқлаш талаб этилади. мазкур масалада олимлар турли хил фикрларни илгари суришган.

Мисол учун айрим олимлар мусодара объектига қайси тоифадаги мулклар киришига қараб уни турларга бўлишни таклиф этади [2, Б.118].

Махсус мусодаранинг предмети жиноят содир этиш натижасида олинган, жиноятни тайёрлаш ва содир этиш (молиялаштириш) учун ишлатиладиган нарсалар, жиноят содир этиш қуроли, воситалари ва бошқа мулклар бўлиши мумкин [3, Б.107].

Бизнинг фикримизча, **мол-мулкни мусодара қилиш объектларига** қуйидагиларни киритиш мақсадга мувофиқ.

1) жиноят содир этиш натижасида олинган пул маблағлари ва бошқа мол-мулклар. Бунда ушбу мол-мулкдан фойдаланиш орқали олинган ҳар қандай фойда ёки даромадлар ҳам мусодара қилинадиган мол-мулк объектига киради.

2) жиноят содир этиш натижасида олинган пул маблағлари ва бошқа мол-мулк тўлиқ ёки қисман бошқа мол-мулкка айлантирилган ёхуд ўзгартирилган ёки қонуний манбалар ҳисобидан олинган мол-мулкка қўшилган пул маблағлар ва бошқа мол-мулк;

3) терроризмни, оммавий қирғин қуролни тарқатишни ёхуд жиноий гуруҳ ёки жиноий уюшмани молиялаштириш ёки бошқача тарзда таъминлаш учун мўлжалланган ёки фойдаланиладиган ҳар қандай кўринишдаги пул маблағлар ва бошқа мол-мулк;

4) жиноят содир этиш натижасида олинган пул маблағлари ва бошқа мол-

мулклар, улардан олинган даромадлар, ушбу мол-мулклар қисман ёки тўлиқ бошқа мол-мулкка айлантирилган пул маблағлар ва бошқа мол-мулклар жиноят содир этган шахс томонидан бошқа шахсларнинг эгалигига ўтказилган бўлса, ушбу мол-мулклар ҳам мусодара қилиниши лозим.

Шуни ҳам унутмаслик керакки, агарда мусодара объектига кирадиган мол-мулк бошқа мол-мулкка айлантирилган ёки қўшилган тақдирда мусодара қилиш қандай амалга оширилиши муаммоли ҳисобланади.

Бизнинг фикримизча, жиноят содир этиш натижасида олинган мол-мулк тўлиқ ёки қисман бошқа мол-мулкка айлантирилган ёхуд ўзгартирилган ёки қонуний манбалар ҳисобидан олинган мол-мулкка қўшилган ёки бошқа шахслар эгалигига ўтказилган бўлса, мусодара қилиш жиноят содир этиш натижасида олинган мол-мулк қисмига нисбатан қўлланилади. Бунда жиноятга алоқаси бўлмаган мол-мулк таркибига кирмаган барча тоифадаги пул маблағлари ва бошқа мол-мулклар қонуний эгасига қайтарилиши лозим.

Шунингдек, юқорида кўрсатилган мусодара объектларидан ташқари қуйидаги мол-мулкларни ҳам унинг объектларига киритиш мумкин:

1) мусодара қилинадиган мол-мулк ўрнига бошқа нарсани мусодара қилиш. Бунда мусодара қилинадиган мол-мулкка кирувчи муайян нарсани мусодара қилиш пайтида ундан фойдаланиш, сотиш ёки бошқа сабабларга кўра уни мусодара қилиш имконияти бўлмаса, ушбу нарса қийматига тенг бўлган миқдордаги пул мусодара қилиниши лозим.

Ушбу мол-мулк йўқлиги ёки нарсанинг ўрнига мусодара қилинадиган пул маблағ етарли бўлмаса, тегишли ваколатли орган мусодара қилинадиган мол-мулкнинг қийматига тенг бўлган бошқа мол-мулкни ёки ушбу мол-мулкнинг қийматидаги шунга ўхшаш мол-мулкни мусодара қилиши лозим.

2) бошқа шахснинг эгалигига ўтказилган мол-мулкни мусодара қилиш.

Мусодара қилинадиган мол-мулк бошқа шахснинг эгалигига ўтказилган бўлиши мумкин. Бундай ҳолатларда мол-мулк ўтказилган шахс ушбу мол-мулкни жиноят содир этиш натижасида олинганлигини билган ёки билиши мумкин бўлган бўлса, ушбу мол-мулк мусодара қилиниши лозим.

А.Д.Марчука ва А.В.Федулованинг фикрича, бошқаларда бўлган мулк фақат гумон қилинувчи ва айбланувчининг жиноий ҳаракатларидан орттирилганлиги хусусида далиллар бўлганида мусодара қилиниши керак бўлади [4, Б.327]. Ваҳоланки, гумон қилинувчининг ёки айбланувчининг кейинчалик ижрога қаратилиши мумкин бўлган мулки қонуний асосларга кўра ҳам бошқа шахс эгалигига ўтган бўлиши мумкин.

Айрим юридик адабиётларда шундай фикрлар илгари сурилди: шахс мулкнинг мулкдорига айланаётган пайтда шу мулкни бераётган, ҳады қилаётган, сотаётган шахс бу мулкни қандай қўлга киритилганлигини билиш-билмаслигига қараб, ушбу мол-мулкларни мусодара қилиш хусусида фикрлар илгари сурилган эди [5, Б.277].

Бунда шахс жиноий йўл билан қўлга киритилган мулкнинг мулкдорига айланаётганлигини билса, яъни инсофсиз эгалловчи бўлса, ундаги мулк мусодара қилинади, аксинча бўлса, мол-мулк мусодара қилинмаслиги лозим.

Бундан ташқари, мусодара қилинадиган мол-мулк объектига кирадиган пул маблағлари ва бошқа мол-мулк учинчи шахсларга совға қилинган ёки сотилган бўлса, мол-мулкни мусодара қилиш вақтида ушбу мол-мулкни инсофли эгалловчига етказилган зарар қоплаб берилиши лозим.

Айрим муаллифлар эса, мусодара қилиш чораларининг энг кенг тарқалган объектлари қаторига коррупцияга оид ҳуқуқбузарликларни содир этиш қуроли ва воситаларини, уларни содир этишдан тушган (бевосита ёки билвосита, шунингдек, улардан тушган ҳар қандай кўринишдаги фойда) даромадларни ҳам киритишади. [6] Бизнинг фикримизча, гумон қилинувчи, айбланувчи, судланувчиларга тегишли бўлган

ва мусодара қилиниши лозим бўлган мол-мулк рўйхати қонун билан чегараланмаган.

Шунинг учун, коррупциявий жиноятларнинг предмети ва қуроли ҳисобланган ҳар қандай мол-мулк тегишли органлар томонидан мусодара қилиниши мумкин. Чет эл давлати ҳудудида жойлашган мол-мулк, халқаро шартнома асосида жиноят иши кўриб чиқиладиганда суд томонидан мусодара қилиниши мумкин. Пора ҳақида гапирадиган бўлсак, жиноятни содир этган шахс жиноятни очишга фаол ёрдам берган ва жиноий жавобгарликдан озод қилинган бўлса ҳам, берилган порани уни берган шахсга қайтариб бўлмайди.

Бундан ташқари, мол-мулкни мусодара қилишда мол-мулки мусодара қилинадиган шахслар доирасини тўғри аниқлаш муҳим масалалардан бири ҳисобланади. Чунки амалдаги қонунчиликда мол-мулки мусодара қилиниши мумкин бўлган шахслар доираси аниқ белгилаб қўйилмаган.

Айрим олимларнинг фикрича, мол-мулкни мусодара қилиш масаласини ҳал қилаётганда, ваколатли органлар унинг эгасини аниқ белгилаши шарт [7, Б.125-126].

Бироқ, Ўзбекистон Республикаси Жиноят-процессуал кодексининг 211-моддасида **гумон қилинувчига, айбланувчига, судланувчига, маҳкумга** тегишли бўлган жиноят қуроллари мусодара қилиниши, тегишли муассасаларга топширилиши ёки йўқ қилиб юборилиши белгиланган.

Бундан ташқари, Ўзбекистон Республикаси Жиноят-процессуал кодексининг 289-моддасида **жабрланувчи ва бошқа шахсларнинг** мол-мулкни реквизиция қилиш ва мусодара этиш тартиби ҳамда шартлари белгилаб қўйилган. Унга кўра хусусий эгаликда бўлиши ман қилинган мол-мулк иш бўйича ашёвий далил деб эътироф этилган бўлса, мулкдор тўғри ёки ғайриҳуқуқий равишда қўлга киритганига қараб, у реквизиция қилинади ёки **мусодара этилади**, яъни мол-мулк ҳақини тўлаш ёки тўламаслик шarti билан суд томонидан бундай мол-мулкка эгалик қилиш, ундан фойдаланиш ҳамда уни тасарруф этиш ҳуқуқига эга бўлган тегишли давлат органига ёки юридик шахсга берилади.

Юқоридаги иккита моддадан кўришиб турибдики, гумон қилинувчига, айбланувчига, судланувчига, маҳкумга, шунингдек, жабрланувчи ва бошқа шахсларнинг мол-мулклари мусодара қилиниши мумкин. Бироқ, бизнинг фикримизча, ушбу рўйхатда келтирилган шахслар доираси тугал эмас. Чунки жиноят ишини юритишда ушбу рўйхатда келтирилмаган шахсларнинг ҳам мол-мулки мусодара қилиниши мумкин.

Агар жиноят ёки ақли норасо шахснинг қилмиши натижасида муайян мол-мулк бошқа жиноятга алоқаси бўлмаган шахснинг эгалигига ўтган деб ҳисоблаш учун етарлича асослар бўлганда бу мулк ҳам мусодара қилинади.

Мисол учун, жиноий даромадларни легаллаштириш орқали олинган уйни сотиб олган шахс, гарчанд жиноят ва жиноятни содир этган шахсларга алоқаси бўлмасда, бу мол-мулк мусодара қилиниши мумкин.

Жиноят-процессуал қонунчиликда мол-мулкни мусодара қилиш ҳамда мол-мулки мусодара қилинадиган шахслар доирасини тўғри аниқлаш хусусидаги масалалар бир неча ўн йиллардан буён мунозарали масалалардан бири ҳисобланади.

В.Т. Томинанинг фикрига кўра мулк гумон қилинувчи ва айбланувчи томонидан жиноий йўл билан орттирилган ва мусодара қилишдан яшириш мақсадида бошқа шахсларга берилган ҳолларда ушбу шахсларга берилган мол-мулк мусодара қилиниши лозим [8, Б.324].

Аксарият олимлар жумладан, А.П. Коратков ва И.Л. Петрухинларнинг фикрича, гумон қилинувчи, айбланувчининг мулкни мусодара қилиш мулк қаерда бўлишидан қатъи назар амалга оширилади [9, Б.216].

Бошқача қилиб айтадиган бўлсак, ушбу олимлар қонунга гумон қилинувчи, айбланувчининг мусодара қилиниши мумкин бўлган мол-мулки қаерда ва кимнинг қўлида сақланишига қарамасдан, уларни мусодара қилиниши лозимлиги хусусида таклиф беришга ҳаракат қилишган.

Мусодара қилишнинг ўзига хос хусусияти шундаки, уни жиноят субъекти бўлмаган, лекин жиноий фаолиятдан олинган даромадни бошқа йўл билан олган шахсларга қўллаш имконияти мавжуд. Бунда ушбу шахслар мол-мулкни жиноий йўл билан олинганлиги билган ёки билиши мумкин бўлган бўлиши талаб этилади.

Таҳлил натижалари юзасидан юқоридагиларга асосланган ҳолда, қуйидаги шахсларнинг мол-мулки мусодара қилиниши мумкин:

1) гумон қилинувчи, айбланувчи, судланувчи, маҳкум ва уларнинг яқин қариндошлари;

2) жабрланувчи, фуқаровий даъвогар ва фуқаровий жавобгар;

3) учинчи шахслар.

Бу ерда бошқа шахслар деганда, мусодара объектига кирадиган мол-мулкнинг жиноят содир этиш натижасида олинганлигини билган ёки билиши мумкин бўлган шахслар (мол-мулкни инсофсиз эгалловчилар) тушунилади.

Ушбу кўрсатиб ўтилган шахсларнинг мол-мулкни мусодара қилиш учун мусодара қилинаётган мол-мулк, албатта, мусодара қилинадиган мулк объектига кириши талаб этилади.

Жиноят ишлари амалиётида мол-мулкни мусодара қилишда жиноят ишига гумон қилинувчи ёки айбланувчи тариқасида жалб қилинган ёки жалб қилиниши эҳтимоли бўлган шахслар ўзларига тегишли бўлган мулкни бегоналаштирадилар. Лекин бу мулк жиноий йўл билан топилмаган бўлади. Бундай ҳолатларда мазкур мулкларни мусодара қилишнинг қонуний асоси мавжуд эмас. Бунда мол-мулкни бегоналаштириш мақсади муҳим аҳамият касб этади. Агар шартнома сохта ёки мол-мулкни мусодара қилишдан яшириш мақсадида мулкни бошқа шахсга сотса, текин фойдаланишга берса, ҳадя қилса, ишнинг ҳақиқий ҳолатларини инобатга олиб, ушбу мол-мулклар мусодара қилиниши мумкин.

Иқтибослар/Сноски/References

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида” 2017 йил 7 февралдаги ПФ–4947-сон Фармони // <https://lex.uz/docs/3107036>.

2. Бавсун М.В., Николаев К., Самойлова С. Конфискация имущества в российском уголовном законодательстве: монография. – М.: Юрлитинформ, 2016. – С. 118.

3. Лопашенко Н.А. Конфискация имущества. М., 2012. С. 107.

4. Комментарий, к Уголовно-процессуальному кодексу Российской Федерации / Отв. ред. В.И. Радченко; науч. ред. В.Т. Томин, М.П. Поляков. — М., 2004: — С. 327.

5. Чичко В.Н. Деятельность следователя по обеспечению реального возмещения материального ущерба, причиненного преступлением // Ученые записки Саратовского юридического института. Вып. XIX. Ч.И. — Саратов, 1970. — С. 277.

6. Антикоррупционная сеть для стран Восточной Европы и Центральной Азии. Конфискация орудий, средств совершения и доходов от коррупционных преступлений в Восточной Европе и Центральной Азии. 2018 г.

7. Бавсун М.В., Николаев К., Самойлова С. Конфискация имущества в российском уголовном законодательстве: монография. – М.: Юрлитинформ, 2016. – С. 125.

8. Комментарий к Уголовно-процессуальному кодексу РСФСР. Отв.ред. В.И.Радченко; под ред. В.Т.Томина 5-е изд., перераб. и дол. — М., 2001: — С. 324.

9. Комментарий к Уголовно-процессуальному кодексу Российской Федерации в редакции Федерального закона от 29. мая 2002 года / Под общей и науч. ред. А.Я. Сухарева. — М., 2002. — С. 216.